

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' april 2000, 20e jaargang nr.1

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' april 2000, 20e jaargang nr.1

Copyright Stichting Grueles.
Secretariaat: Rijksweg 92, 6247 AK Gronsveld. tel. 043 - 4081575.
Abonnementen-administratie: Rijksweg 86 A, 6247 AK Gronsveld. tel. 043 - 4081662.
U kunt zich abonneren op ons tijdschrift door f 22,50 over te maken op Rabobank Gronsveld,
rek.nr. 11.75.15.000 of Postbank 25 35 375 t.n.v. Stichting Grueles. Losse nummers f 6,75.

Bij de voorpagina

"Oonder ién 't duerp". ± 1960. Hoek Kampweg, Rijksweg, zuidzijde.
Op deze hoek staat nu het standbeeld van de "grenedeer".

Voorwoord redactie

Als u aanneemt dat Christus in het jaar 0 geboren is, is dit voor u het eerste nummer van Grueles in de nieuwe eeuw en het nieuwe millennium. Neemt u aan dat het geboortjaar van Christus het jaar 1 was, dan moet u op een soortgelijk nummer nog een jaargang wachten.

Hoe dan ook, de Stichting Grueles viert dit jaar haar 20e verjaardag. De feestdata zijn 25, 26 en 27 augustus. Over de feestelijkheden zelf zult u nog nader geïnformeerd worden.

Op het nieuwe woordenboek, dat officieel verschijnt op de 20e verjaardag van Grueles, hebben ongeveer 350 personen ingetekend. Hun namen zullen in een lijst in het boek vermeld worden. Er zijn nog ongeveer 150 exemplaren over voor de vrije verkoop. Mocht u er alsnog verzekerd van willen zijn een exemplaar in uw bezit te krijgen (de prijs is f 39,50) dan is het raadzaam te reserveren. Uw naam kan echter niet meer in de intekenlijst worden opgenomen.

Dit jaar is een schrikkeljaar, en dus Grote Bronk. (Ik weet dat deze redenering niet klopt, maar de feiten kloppen wel.) De overheid van de schutterij geeft bij deze gelegenheid een uitgebreide brochure uit over het heden en verleden van de schutterij, de harmonie, de tamboers, en de feestelijkheden rond de Grote Bronk zelf. U zult ook hier nog over horen.

Dubbel feest dus dit jaar. Maar voorlopig eerst dit nieuwe nummer van ons voortreffelijke tijdschrift, voor het eerst helemaal met de computer gemaakt door de redactie. Als er nu iets niet in orde is, kunnen we helaas de schuld niet meer op de drukker schuiven.

Veel kijk- en leesplezier,
Zaolige Paose.

De redactie

Sjterre.

*Twie oétgeblösde oüge
ién e sjmäol gezich
sjtraole
'nne zichbare glaans vaan pyng
oonder 'nne kraans
vaan oonzichbaar haor.
Ich hélp 'm ién bed
en dêk 'm good toûw
twie oétgeblösde oüge
sjtraole
oonzichbaar doër mich heen
"Naach mam." zèt hër
hûi been ich neet z'n vroûw
meh is hër miéne klejne vént
en muerge?
Pap ês demént...*

*...Of wie dat klejn begynsje
nog klejner es ich
contracterende sjpiere
tèikene hëur gezich
pyng golf
oongenadig
doër hëur liéf.
Ich dêk häör vuurzichtig toûw
oonwèllekeurig
deenk ich aon Slevroûw
"Geleid ons door het leven."
twie oetgeblösde oüge
sjtraole éffekes
wie de Sjterre der Zee.*

Maria Scheres

De inhuldiging van de graven van Gronsveld

Op 17 februari 1754 overleed te München op 31-jarige leeftijd Maria-Josephina geboren gravin van Arberg en Valengin, gravin van Gronsveld. Haar enige erfgenaam was haar echtgenoot, tevens neef, Maximiliaan - Emmanuel graaf von Törring - Jettenbach, met wie zij in 1746 was gehuwd. Laatstgenoemde was een telg uit een zeer aanzienlijk Beiers geslacht en een man, die diverse hoge ambten vervulde in dienst van de keurvorst van Beieren. Deze graaf aanvaardde nu de heerschappij over Gronsveld, een graafschap waar hij zelf waarschijnlijk nog nooit was geweest. Wel wist hij dat het gebied in een desolate toestand verkeerde. Partijstrijd en corruptieschandalen hadden het plaatselijk bestuur verzwakt en de grafelijke inkomsten sterk doen teruglopen. Tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog (1740 - 1748) hadden soldaten het gebied zodanig geplunderd dat veel inwoners waren gevlucht. Het graafschap was letterlijk kaal gevreten alsof er een sprinkhanenplaag was geweest, want er stond nauwelijks nog een boom overeind. De graaf liet zich in het voor hem verre Gronsveld vertegenwoordigen door een gevolmachtigd commissaris. De benoeming in 1752 van Joseph Anton Prümmer in die functie bleek een gelukkige keus te zijn. Prümmer gebruikte al zijn energie om orde op zaken te stellen. Met grote regelmaat berichtte hij zijn superieur uitvoerig over zijn wederwaardigheden, de problemen waarvoor hij zich gesteld zag en de oplossingen die hij daarvoor bedacht.

De instructie die Prümmer uit München had meegekregen, bevatte ook de opdracht te onderzoeken wanneer de inwoners van Gronsveld de laatste keer hun graaf als landsheer hadden ingehuldigd en op welke wijze dit was gebeurd. De vraag was eenvoudiger dan het antwoord, want de Gronsveldse archieven bleken op dit punt zeer onvolledig. Het materiaal dat Prümmer boven water wist te halen, bleef dan ook beperkt en de conclusies die hij daaraan verbond zijn deels speculatief. Dat neemt niet weg dat ze toch een interessant licht werpen op de inhuldiging van graven gedurende de 17^e en 18^e eeuw. Bovendien heeft de commissaris documenten gezien, die thans zijn verdwenen.

Het oudste document dat Prümmer aantrof was een los blad uit 1617 met daarop de teksten van de eed van trouw die de inwoners van het graafschap hadden afgelegd aan graaf Justus Maximiliaan van Bronckhorst, alsmede diens belofte om als landsheer de rechten en privileges van zijn onderdanen te handhaven. In het schepenprotocol van 1677 stond de tekst van de eed van trouw die schout, schepenen, leenmannen en onderdanen hadden gezworen aan Johan Frans van Bronckhorst, zoon van Justus Maximiliaan. De laatste inhuldiging die Prümmer aantrof dateerde van 22 maart 1719, toen de leenstadhouder, de drossaard, de secretaris en een aantal onderdanen de eed hadden afgelegd in handen van de advocaat Petit, die daartoe was benoemd door Maria Anna von Törring - Jettenbach, de weduwe van Johan Frans van Bronckhorst. Daarna zwegen de archieven.

Nergens had Prümmer gevonden dat deze inhuldigingen met een bijzonder ceremonieel plaatsvonden, uitgezonderd die van 1719 (waarover hierna meer). Daar bestond ook wel een verklaring voor. Toen Justus Maximiliaan zijn vader in 1619 als graaf opvolgde, werd dit recht hem betwist door zijn jongere broers. Uit correspondentie van de toenmalige drossaard bleek dat hij daarom ter voorkoming van verdere moeilijkheden zijn regering in stilte had aanvaard.

Toen Justus Maximiliaan in 1662 overleed, waren slechts de twee oudste zonen meerderjarig; de andere vijf kinderen stonden onder voogdij van hun moeder Anna Christina van Hardenroth en de keurvorst van Mainz. Na het overlijden van zijn moeder had nu de tweede zoon Johan Frans (de oudste verkoos een loopbaan als geestelijke) evenals vroeger zijn vader, goede redenen om met weinig ophef het grafelijk gezag op zich te nemen. De erfenis van zijn ouders was immers nog niet verdeeld tussen de broers en zusters. Bovendien lagen schuldeisers op de loer, die dreigden hun vorderingen op het graafschap door middel van gerechtelijke procedures te innen. Johan Frans sloot daarop in 1676 een overeenkomst met zijn broers en zusters (respectievelijk hun voogden) waarin hij onder andere verklaarde de aanspraken op de erfenis te willen afkopen met 2000 gulden voor zijn zuster Anna Justina en 4000 rijksdaalder voor ieder van zijn twee andere zusters.

Op 7 april 1719 overleed te Luxemburg graaf Johan Frans van Bronckhorst, op dat moment generaal-veldmaarschalk in dienst van de keizer en gouverneur van Luxemburg. Zijn lichaam werd naderhand naar Gronsveld overgebracht en daar in de kerk bijgezet.

Als enige erfgename had hij bij testament van 14 mei 1706 aangewezen zijn echtgenote uit zijn tweede huwelijk Maria Anna geboren gravin von Törring - Jettenbach. Met de dood van Johan Frans stierf het geslacht Van Bronckhorst als regerende graven van Gronsveld na bijna 275 jaar in mannelijke lijn uit. Zijn oudste broer, Otto Willem, leefde nog en was vicaris-generaal van het bisdom Osnabrück. Twee jongere broers, Ernst Maximiliaan en Johan Philips waren reeds tientallen jaren eerder in krijgsdienst gesneuveld, respectievelijk in Bosnië en in Freiburg. Drie zusters leefden nog, te weten Anna Justina, gehuwd met de baron Van Eynatten, Maria Anna, ongehuwd, en Clara Sibilla van Bronckhorst, weduwe van graaf Henri Philippe de Ligneville.

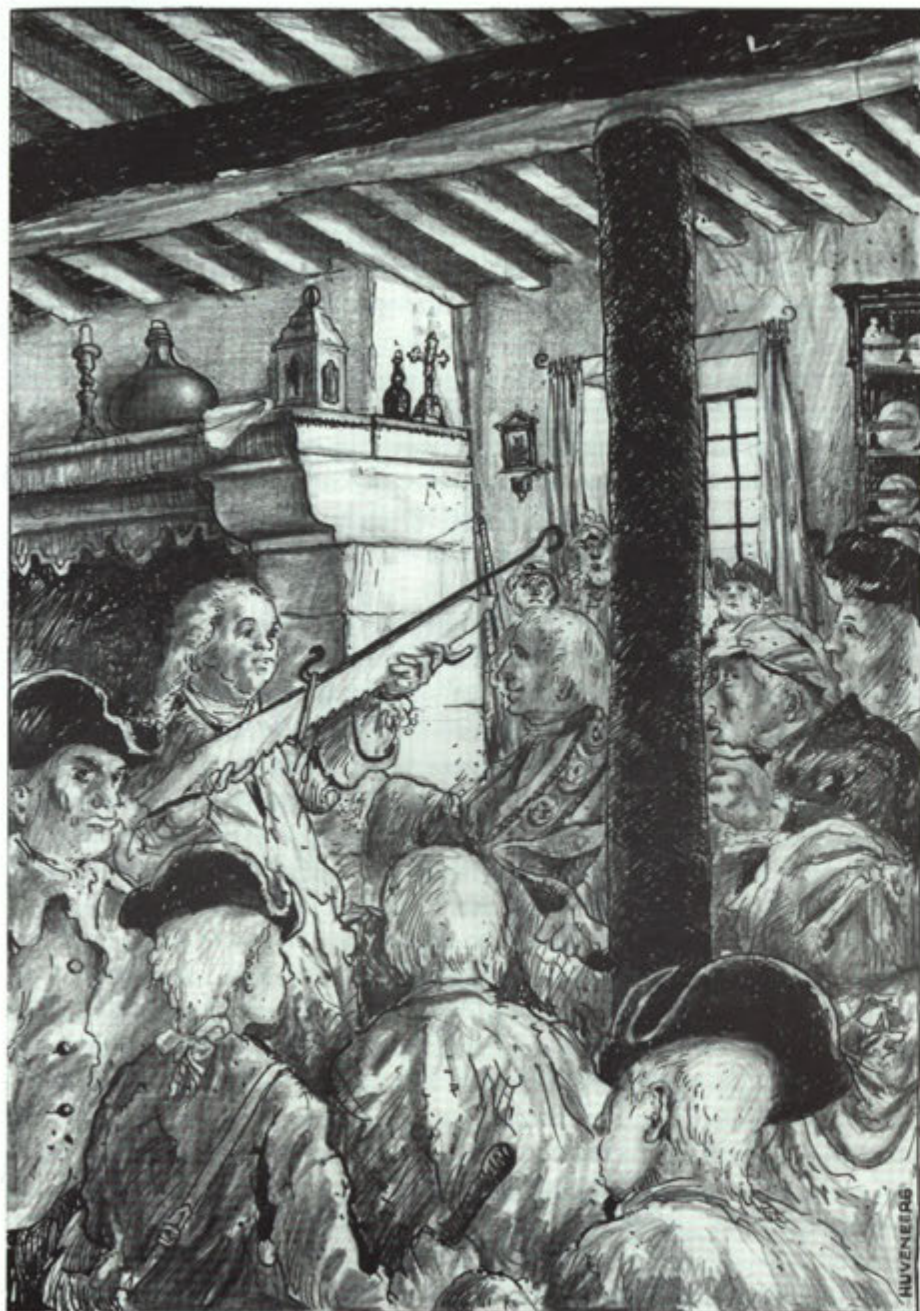
Johan Frans van Bronckhorst had dan wel bij testament zijn echtgenote Maria Anna von Törring - Jettenbach als erfgename aangewezen, maar haar schoonzus Clara Sibilla van Bronckhorst bestreed dit recht. Zij voerde aan dat haar broer destijds wel had beloofd 4000 rijksdaalder te betalen in ruil voor afstand van haar recht op haar vaders nalatenschap, maar Johan Frans had dit geld nooit uitgekeerd. Om die reden achtte zij zich gerechtigd alsnog haar aanspraken te doen gelden. Clara Sibilla stond wel alleen in deze familietwist. Haar zuster Anna Justina (die toch al minder te vorderen had) was waarschijnlijk al eerder min of meer tevreden gesteld, terwijl haar andere zuster Maria het op een accord gooide met haar schoonzus, de bij testament aangewezen erfgename Maria Anna von Törring - Jettenbach. Het geschil liep uit op een proces voor het Rijkskamergerecht in Wetzlar, de hoogste rechtbank in het Duitse Rijk, waar onder andere dit soort zaken aanhangig konden worden gemaakt.

Volgens Prümmer kreeg Clara Sibilla de steun van een meerderheid van de Gronsveldse bevolking. De ambtenaren en schepenen, met andere woorden de plaatselijke regenten, kozen echter partij voor de weduwe van Johan Frans. Dat verklaart ook de dubbele inhuldiging, namelijk op 22 maart door de eedsaflegging van de schepenen in handen van de advocaat Petit en vervolgens nog eens op 8 april een herhaling met uitgebreid ceremonieel. Er was immers haast geboden en aanspraken moesten zeker worden gesteld. Maria Anna von Törring - Jettenbach had reeds op 15 maart 1719, dus nog voor het overlijden van haar man, aan burgemeester Olislagers van Maastricht, die veel van haar zaken in Gronsveld regelde, geschreven dat zij voor die inhuldiging niet op een paar tonnen bier zou kijken. Bovendien wilde aan haar onderdanen wijn

schenken afkomstig van de Gronsveldse wijngaarden 'om daarmee hun genegenheid te winnen'.

De eedsaflegging van 22 maart was kennelijk niet voldoende. Op 7 april 1719 gaf de nieuwe landsvrouwe aan drie afgevaardigden, te weten burgemeester Olislagers van Maastricht, drossaard Willem Kicken en de raadsheer J.G. de Witte opdracht om zich in haar naam in het bezit van het graafschap te stellen. Van de uitvoering daarvan op 8 april werd door secretaris Johan Godfried Lebens van de schepenbank een proces-verbaal opgesteld. Kennelijk was de daarin beschreven plechtigheid in Gronsveld vooraf gegaan door officiële inbezitnemingen in de schepenbanken Heugem en Honthem, de andere kernen van het graafschap, want van raadsheer De Witte, die het proces-verbaal mee ondertekent, wordt gezegd dat hij in Gronsveld ontbrak, terwijl hij in de twee andere plaatsen wel present was geweest. Over Slenaken, dat in personele unie met Gronsveld was verbonden, wordt niets vermeld, maar waarschijnlijk vond ook daar een inhuldiging plaats.

Volgens het relaas verliep de plechtigheid als volgt. In aanwezigheid van een groot aantal inwoners verschenen Olislagers en Kicken in het kasteel van Gronsveld voor de zes schepenen van Gronsveld. Zij deelden mee dat de graaf was overleden en toonden zowel hun aanstellingsbrief alsmede een uittreksel uit het testament van Johan Frans. Vervolgens verzochten zij onder vervulling van de nodige formaliteiten, te mogen overgaan tot de inbezitneming van het graafschap met al zijn toebehoren. In de zogenaamde tweede zaal van het kasteel werden hout en stro aangestoken, waarna het vuur onmiddellijk met water werd geblust, zodat er sprake was geweest van het opgaan van 'vlamme ende roeck'. Vervolgens ging het tweetal naar de kleine keuken, pakte de haal (zaagvormig ijzer) met de daaraan hangende ketels uit de schouw en plaatste deze weer terug. De (kennelijk openstaande) deuren van de keuken en de poort van het kasteel werden gesloten en vervolgens weer geopend. Daarna begaf het gezelschap zich naar de tuin, waar de schepenen 'reijs ende aerde' verleenden, hetgeen gebeurde door het afbreken van enkele boomtakken (vgl het woord 'rijshout' voor dunne takken) en het uitsteken van een graszode en een kluit grond. Hoewel de secretaris het niet vermeldt, zal er na afloop van de plechtigheid nog wel een goed glas zijn gedronken (de gravin toonde zich immers in dat opzicht niet gierig), waarbij waarschijnlijk het bier wel beter zal hebben gesmaakt dan de inheemse wijn.

Tekening Harry Huveneers.

Er spreekt veel voor de opvatting van Prümmer dat men nu, in tegenstelling tot vroeger, kennelijk vanwege de partijstrijd in het graafschap, voor een publieke ceremonie had gekozen. Daarbij heeft men aansluiting gezocht bij bepaalde rechtsgebruiken zoals die ook uit andere plaatsen bekend zijn.

Enkele voorbeelden mogen dit verduidelijken. Zo ontstaken in Geleen in 1638 de erfgenamen van zekere Willem Hamers vuur in diens huis en doofden dit weer als teken van inbezitneming. In 1680 namen de nieuwe bezitters van de Merwyckshof te Herten (bij Roermond) bezit van hun hof door het open en dicht maken van de deuren, het op- en neertrekken van de haal in de haard en het stoken en laten roken van vuur. In de tuin en in alle afzonderlijke percelen bouw- en weiland werd gegraven en waren takken van bomen afgebroken. Tenslotte hadden de nieuwe eigenaren in de schuur gedorst en waren zij alle stallen binnen gelopen. Dat deze wijze van bezitneming niet beperkt bleef tot hoeven of landerijen toont een voorbeeld van de heerlijkheid Terblijt. Toen in 1694 de heer van die plaats overleed en zich moeilijkheden voordeden over de erfenis, meldde zich bij de schepenbank prompt een van de erfgenamen om de heerlijke rechten in bezit te nemen. Daarbij liep hij onder andere 'in des heeren weyden' om door het 'ontfangen ende opnemen van risch ende aerde' zijn rechten vast te leggen.

In oorsprong gaan deze gebruiken terug op een tijd, toen in het rechtsverkeer nog weinig schriftelijk werd vastgelegd. De levering van onroerende zaken zoals grond en huizen kon niet, zoals bij roerende zaken, gebeuren door overhandiging, maar werd bezegeld met symbolische handelingen die de nieuwe eigenaar in het huis of op de grond verrichtte. De betekenis van de haard als symbool van het totale huis blijkt ook uit het uit de volkskunde bekende 'inhalen' van een nieuwe knecht of dienstmeid, wanneer deze een nieuwe betrekking aanvaardde. De betrokkene werd dan naar of rond de vuurplaats geleid en met enkele ceremoniële handelingen aan de haal of haalketting in het huis opgenomen.

De als landsvrouw van Gronsveld ingehuldigde weduwe Maria Anna von Törring Jettenbach bleef verder in het ongestoorde bezit van Gronsveld. Zij hertrouwde met Claude-Nicolas, graaf van Arberg en Valengin, aan wie zij in 1722 een dochter genaamd Maria-Josephina schonk. Dit kind was pas zestien, toen in 1738 haar moeder stierf. Tot haar huwelijk in 1746 met Maximiliaan Emmanuel von Törring - Jettenbach stond zij onder voogdij. Een inhuldiging van haar als gravin

van Gronsveld schijnt in die tijd nooit te hebben plaatsgevonden. Toen ook zij jong stierf, was dat ook de reden waarom haar man aan commissaris Prümmer opdracht gaf deze kwestie eens goed uit te zoeken.

Nadat laatstgenoemde zijn bevindingen over de inhuldiging aan München had gerapporteerd, vroeg hij zijn meester nieuwe richtlijnen. Het bleek dat de graaf prijs stelde op een formele inhuldiging, maar hij wenste dat deze, voor zover dat mogelijk was, zonder bijzondere ceremoniën gebeurde. Prümmer mocht echter handelen zoals hem het beste leek. Deze maakte van de geboden speelruimte ten volle gebruik, misschien ook omdat hij niet graag een plechtigheid aan zich voorbij zag gaan, waarin hij zelf als grafelijk commissaris de hoofdrol kon spelen. Waarschijnlijk eind maart 1754 (de juiste datum staat niet vast) verscheen Prümmer in de vergadering van de Gronsveldse schepenen en toonde zijn instructies. Eerst legden de drossaard, schepenen, locosecretaris en de burgemeesters van Gronsveld, Heugem, Eckelrade en Honthem de eed van trouw af aan de commissaris. Vervolgens werden hem overhandigd de sleutel van de grote poort van het kasteel, twee bossen met sleutels van alle vertrekken in het kasteel, een graszode en grond en tenslotte takken van de fruitbomen en andere struiken. Vervolgens opende en sloot de commissaris de deuren van de grote poort, de grote zaal en de keuken. Daarna begaf het gezelschap zich naar de kerk, waar Prümmer de grote klok luidde en verklaarde zich namens de landsheer in het bezit te stellen van het graafschap, onder de toevoeging dat de inwoners werden gehandhaafd in alle rechten en vrijheden die zij vanouds genoten.

Duidelijk is dat Prümmer zich heeft laten inspireren door het inhuldigingsprotocol van 1719. Daarmee lijkt op zijn minst een aanzet te zijn gegeven tot iets wat kon uitgroeien tot een ritueel dat na enkele herhalingen een vaste traditie wordt.

Maximiliaan Emmanuel von Törring - Jettenbach regeerde tot zijn overlijden in 1773. Hij werd opgevolgd door zijn broer August Joseph Laurentius, de laatste graaf van Gronsveld, die aan zijn bewind een einde zag gemaakt door de Franse revolutionairen in 1795. Of er bij zijn aantreden ook een plechtige inhuldiging heeft plaats gevonden, is niet bekend. Wellicht kunnen de Gronsveldse archieven in München daar nog uitsluitsel over geven.

Jacques van Rensch

Ich sjriéff mich

Beckers

Een belangrijke categorie familienamen is die waarvan de namen zijn ontleend aan een beroep, ambacht, ambt, functie of bedrijf. Zo is de familienaam Beckers afgeleid van het dialectwoord "becker" (bakker). De naam komt veel voor in Heugem.

Bergenuizen

Genoemd naar het gehucht Bergenuizen bij Noorbeek.

Bouchoms

Oude Gronsveldse familie. Een Margaretha die in 1692 in Gronsveld wordt geboren, staat ingeschreven onder de naam Bochums: afkomstig uit Bochum (Noordrijn-Westfalen). Dit verklaart ook de herkomst van de naam Bouchoms. Verwante namen zijn Bochoms en Bockkom.

Brink

Deze naam is van Oost-Nederlandse herkomst. Brink: (gras)rand, open ruimte bij een erf of in een dorp, dorpsplein. Verwante namen zijn: Van den Brinck, Van Brincken, Tenbicq en Téblick.

Gerets

Afgeleid van Gerard, De Germaanse vorm was Gerhard: "sterk met de speer". Er bestaan veel verwante namen: Geerkens, Gerards, Gerardu, Gerckens, Gerritse, Jérard en Syraert.

Geurten

Afgeleid van Geurt, de dialectische vorm van de voornaam Godefridus (Godefroy). Verwante namen zijn: Geurts, Goertsen, Govaerts en Govers.

Haagmans

Afgeleid van "haag", "heg" of "omheining of een afleiding van de familienaam Van der Hage. Verwante namen zijn: Verhaag, Verhaegen, Verheggen en Haez.

Van Hal

Afgeleid van de plaatsnaam Halle in België, Hal in Noord-Brabant, of van Hall en Halle in Gelderland. Verwante namen zijn: van Halle en van Hall.

Hanssen

Dit is een familienaam die in Limburg veel voorkomt. Hij is afgeleid van de voornaam Hans (Johannes). Verwante namen zijn Hanneman, Hannen, Hensgens, Henssen, Hennen en Hennekens. De Waalse variant is Hansenne.

Hecker

Ontleend aan de Germaanse voornaam Hager of Hegihardus. Verwante namen zijn Hekker, Heckers en Hekkert.

Hendriks

Afgeleid van de Germaanse voornaam Hendrik die "machtig in zijn woonplaats" betekent. Er bestaan ongeveer 70 schrijfwijzen van deze naam, o.a. Hinderiks, Hentrick, Endrick en Hendricé.

Huntjens

Bij de verklaring van deze naam bestaan twee mogelijkheden. 1. Bijnaam of afbeelding van een "hondekijn" (hondje) op een uithangteken. 2. Afgeleid van een van de vele Germaanse namen die met -hund beginnen zoals Hundbold, Hundbert, Hundger, Hundolf. Verwante namen zijn: Huntgens, Hontges, Hontiens, Hondekijn en Hondequin.

Huvene(e)rs

Ontleend aan het Middelnederlandse "hovenare, hoevenaere": tuinman, hovenier, een pachter van een hoeve of een bewoner van een leenhof. Verwante namen zijn: Hoevenaars, Huyveneers, Huvenaars.

Janson

Deze naam is van Waalse oorsprong (Jeanson). Hij is ontleend aan de naam van de apostel Johannes. Verwante namen zijn o.a. Jans, Jansonius, Jans(s)en, Jennissen, Jennekens, Jehanson, Jeanneson en Genson.

Jonkman

Benaming voor een jongeman of vrijgezel. Verwante namen: Jonkmans, Jonckman, Jong(h)mans, Jung

Meyerink

Noord-Nederlandse familienaam. De betekenis is: zoon van de meier. Meier is een Middelnederlands woord dat o.a. pachter betekent. Een verwante naam is Meyering.

Mertz

Twee mogelijkheden: 1. Vleivorm (koosnaam) van een van de vele Germaanse voornamen die met "mar" beginnen. 2. Ontleend aan een spellingsvariant van März (Duits voor maart).

Nederlands

Afgeleid van een veel voorkomend toponiem, zowel in Nederland als in

Vlaanderen. Nederland betekent immers: laag gelegen land. Verwante namen zijn: Nederlandt, Nederlants, Nederlangh.

Oostwegel

Van de plaatsnaam "Oostewegel", letterlijk: een weggetje dat uit het oosten komt. In Wytchate (Oost-Vlaanderen) komt een dergelijk toponiem voor.

Ottenheim

Verwijzend naar de plaats Ottenheim in Noord-Rijn Westfalen.

Pasmans

Ontleend aan "pas(ch)=weide, beemd. Verwante namen zijn: Van den Pas, Pesch, Paese, Spaas, Poës, Poisse en Poos.

Pieters/Piters

Ontleend aan de voornaam Pieter. Verwante namen zijn: Pe(e)ters, Petry, Pitz en Piets.

Gilles Jaspars

E weeld véreke en e zilervêsjke.

Je zult er misschien raar van opkijken als ik zeg dat iedereen "wêl vérekes" in de tuin heeft en "vêsjkes" in de badkamer of in de kelder heeft zitten. Deze twee totaal verschillende beestjes, in het Nederlands pissebed en zilvervisje, hebben in ieder geval een aantal overeenkomsten.

Til je een steen of een stuk dood hout in je tuin op, dan zitten er vast wel enkele pissebedden onder. Het zijn grijze, platte, geschubde beestjes met een heleboel pootjes. Je zou het zo niet zeggen, maar dit diertje is familie van de kreeften en de krabben, en het enige van deze soort dat op het land leeft. Het is een waterdier op het droge.

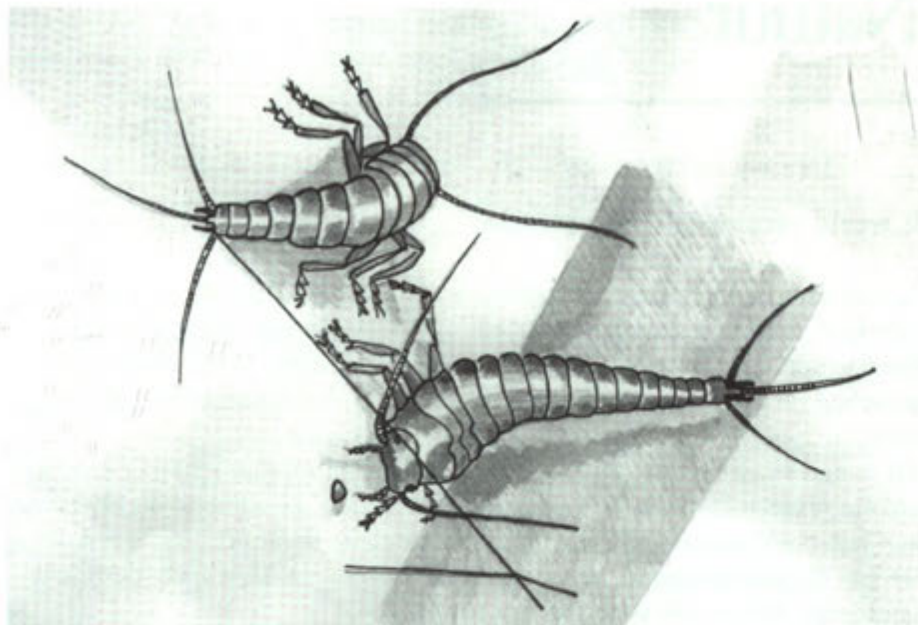
Het zilvervisje, ook wel suikergast genoemd, behoort tot een heel andere familie, namelijk die van de insecten. Je hebt het vast wel eens gezien op een vochtige, donkere plaats in huis. Het zilvervisje is net als de pissebed bedekt met zilverachtige schubben, twee sprieten aan de voorkant en drie staartdraden aan de achterkant. Als het in het licht komt, schiet het weg, net als een visje door het water. Het is net als de pissebed als de dood voor licht en zon, ze zijn beide erg gevoelig voor uitdroging en zoeken daarom vochtige donkere plaatsen op.

Het menu van beide bestaat uit organisch materiaal. De pissebed vindt dit vooral buiten, waar hij bladresten, mos en stukken schors eet. Hij verandert dit alles in bruikbare humus voor de tuin.

Het zilvervisje leeft binnenshuis en snoept daar van papier, meel, hout en behang.

Schadelijk zijn zij dus geen van beide, alleen de zilvervisjes als zij in groten getale aanwezig zijn.

De belangrijkste vijanden van pissebed en zilvervisje zijn spinnen en duizendpoten. Je hebt vast wel eens een uitgezogen pissebed gevonden. Het liefdesspel van het zilvervisje is wel heel apart. Vóór de paring is er sprake van hofmakerij en voorspel. Zijn zowel het mannetje als het vrouwtje in opperste stemming dan spant het mannetje enkele draden laag over de grond en zet hiertussen een druppel sperma af. Het vrouwtje volgt en moet tussen de draden door, zodat zij met het achterlijf over de

Zilvervisjes. Links het mannetje, rechts het vrouwtje dat onder de draad door kruipt.

grond gaat en zo de spermadruppel oppakt. Het vrouwtje legt haar eitjes in spleten en kieren.

Het vrouwtje pissebed wordt inwendig bevrucht, de eitjes komen in een vliedunne broedbuidel tot ontwikkeling. Uit de eitjes komen larven. Tot aan hun volwassenheid moeten zowel zilvervisjes als pissebedden een aantal keren vervellen.

Waar de gekke naam pissebed vandaan komt? Heel vroeger werden pissebedden gevangen en naar de dokter gebracht. Deze droogde ze en maakte er poeder van. Kon iemand niet plassen dan kreeg hij dit poeder in de hoop dat het probleem zou worden opgelost.

De benamingen voor pissebed zijn talrijk, er wordt gesproken over kelderdermot, kelderzeug, muurluis, steenmot, varkens en in ons dialect noemen we hem "e weeld véreke".

Waarom wij zo'n klein schoon beestje noemen naar een groot vies varken is mij een raadsel, misschien omdat ze beide in de aarde wroeten. Een ding is zeker: voor dit wilde varken hoef je niet weg te rennen.

Ina van de Weerd-Roosen

Streekmuseum

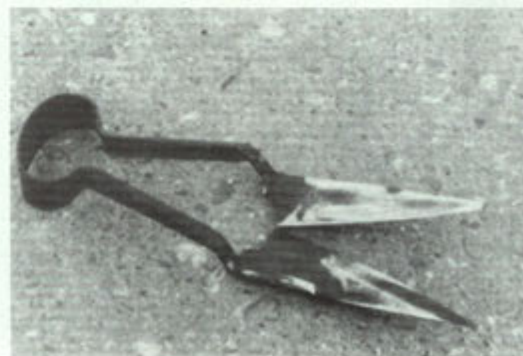
Apotheek uit Eijsden

Via de Stichting Uit Eijsdens Verleden kregen we het interieur van een authentieke apothekerswinkel met een verzameling prachtige oude potten, flessen, een mortier met stamper, een pillendraaimachine en nog veel meer. Het is de voormalige apotheek van dokter R. Pinckers uit Eijsden. Onze medewerkers hebben de laatste maanden heel hard gewerkt om de gehele inventaris weer in zijn oude glorie te herstellen. Dat vereiste een totaal andere indeling van ons museum. Tijdens het Nationaal Museumweekend van 15 en 16 april jl. waren de deuren twee dagen voor het publiek geopend en konden we het resultaat bekijken.

Een bijzonder woord van dank aan de Stichting Uit Eijsdens Verleden en dokter R. Pinckers en ook aan Frans Huits, Jozef Clairbois, Guus van Hooren, Zjêf Goessen en Hans Mulder die deze apotheek in orde hebben gemaakt.

Mocht iemand nog specifieke gebruiksvoorwerpen hebben die betrekking hebben op de apothekersbranche en deze spullen ter beschikking wil stellen, dan houden we ons aanbevolen.

Wat maog 't zién?

Het afgebeelde voorwerp uit ons vorige nummer is een oude schaapsscheerdersschaar. Dit soort scharen wordt tegenwoordig soms nog wel gebruikt. Meestal gebruikt men een tondeuse die sneller, minder pijnlijk en efficiënter is.

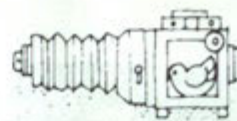
Na loting uit de goede inzendingen werd P.Brouwers uit Rijckholt de winnaar. Hij ontvangt van onze sectie een "sjérp" van echte scheerwol.

Wij hebben weer een nieuw voorwerp. Reacties naar Postbus 36, 6247 ZG te Gronsveld of in de brievenbus van Rijksweg 92 te Gronsveld.

John van de Weerd

Foto

± 1950. Achter v.l.n.r. Marieke Mingels (Waber), Loek Janssen (Castermans), Tien Waber. Voor links Lène Dumoulin, rechts Annie Tossings (Hogenboom).

V.l.n.r. Chrit Houben, Pater Macheels (Père Aimon), Sjêl Aarts, Zjeng Kenis, Giel Hessels.

Achter v.l.n.r. Jeanne Houten (Van den Boorn), Cornelia Dassen (Houten), Liza Houten (Hayen). Voor v.l.n.r. Wis Houten, Piet Houten, Colla Houten, Marie Houten, Bèr Houten.

Geziën

De grote binnenplaats uit ons vorige nummer ligt "oonder ién 't duerp". Deze boerderij, Rijksweg 16, is van Zjir Schrijnemaekers (van Keubeke). Zjir heeft hier altijd gewoond. Hij nam de boerderij rond 1940 over van zijn ouders Marie (Louisa) Halders en Michael (Bertsje) Schrijnemaekers. Dat de familie Schrijnemaekers een van de oudste families van ons dorp is, staat uitvoerig beschreven in "Kên d'r hön nog" uit ons vorige periodiek. Zijn moeder is op 18 augustus 1944 overleden en zijn vader op tweede kerstdag 1950.

In zijn diensttijd in Maastricht leerde Zjir Lambertien (Bertien) van Eys kennen. Op 1 februari 1945 gaven ze elkaar het ja-woord in de Sint-Walburgakerk te Amby. Bertien en Zjir kregen vier kinderen: Hub, Thila, Jenny en Marie-Louise. Hun 50-jarig huwelijksfeest zouden ze echter niet halen want na een langdurig ziekbed overleed Bertien op 21 maart 1994.

Volgens Zjir moet de hoeve rond 1900 zijn gebouwd. Zjir hield er vee, teelde fruit en verbouwde granen. In 1980 stopten zij met werken.

"Sjef, je zult nu onderhand wel alle binnenplaatsen van Gronsveld en Rijckholt gefotografeerd hebben", is een opmerking die ik vaak hoor. "Absoluut niet", is dan mijn reactie.

Deze "koer" is een juweeltje. Wie weet waar dit is?

Sjef Caris

Kên d'r hön nog

Mat van de Weerd

Een verhaal schrijven voor deze rubriek is niet altijd even gemakkelijk. Soms is er over de hoofdpersoon weinig bekend. In dit nummer is het tegenovergestelde het geval. Uit verhalen van familie, vrienden en bekenden heb ik zoveel informatie vergaard over Mat van de Weerd dat, ik er wel een heel nummer van Grueles mee zou kunnen vullen. Onder het motto: schrijven is schrappen, heb ik geprobeerd op deze enkele pagina's een beeld te schetsen van noonk Mat.

Mat (of Jeuke) van de Weerd werd geboren op 14 juni 1920 in Gronsveld. Zijn vader was Door van de Weerd, zijn moeder Nêt Dassen. (Zie Grueles 1990/nr.2). Mat groeide op in Gronsveld in een gezin van

Mat met de oudere broer Zjêf

en kwam 's avonds laat thuis, zeker in de periode dat hij in Aken werkte. Hij bleef enkele jaren bij de familie Spronck. In die periode had Mat verkering met Maria Johanna (Jeanne) Haenen uit Eijsden. Jeanne kwam Mat vaak opzoeken in huize Spronck. Meestal tevergeefs, want Mat was niet altijd thuis op de afgesproken tijd. Als hij dan tegen het eind van de avond nog altijd niet gearriveerd was, bracht Pa Spronck Jeanne maar op de fiets terug naar Eijsden.

Zoals gezegd, werkte Mat in de oorlog bij een bakker in Aken. Alleen in de weekeinden was hij in Gronsveld. Hij sprak perfect Duits. Dat bracht hem vaak in hachelijke situaties, maar het bracht hem ook vaak geluk. Hij bracht post over en weer tussen Nederlandse families en dorpsgenoten die in Duitsland werkten. Hij smokkelde dat het een lieve lust was. Ook lukte het hem vaak om Gronsveldenaren, die in Duitsland bij de "Arbeitseinsatz" waren ingezet, voor de weekends naar Gronsveld te krijgen. Met zijn overtuigende acteertalenten lukte het hem vaak de streng bewaakte grens te passeren. Tijdens bombardementen aan het

zeven kinderen. Hij had vier broers (Door, Zjêf, Frans en Jean) en twee zussen (Nêt en Miet). Na de lagere school in Gronsveld ging hij naar de Mulo in Maastricht. Hier kreeg hij o.a. Engels, Frans en Duits, talen die hem later goed van pas kwamen. Als kind had hij al een eigen willetje. Toen zijn moeder het een keer te veel werd, stuurde ze Mat naar een tante met een briefje met de eenvoudige maar duidelijke boodschap: "Hou hem daar." In de oorlogsjaren kreeg Mat echt onenigheid thuis en verliet de ouderlijke woning. Hij trok in bij Bèr en Liza Spronck-Roosen. Met Bèr Spronck junior deelde hij de slaapkamer. Bèr denkt nog met plezier terug aan deze tijd, al was Mat niet vaak thuis. Hij ging als bakker heel vroeg de deur uit

einde van de oorlog dook iedereen de schuilkelders in. Mat niet. Hij liet geen roggebrood verbranden. Een Duitse soldaat die zijn geweer in de tram had laten staan, rende hij met gevaar voor eigen leven met het geweer achterna. Toen omstanders hem wezen op het risico van zijn actie, zei hij "wat môt 'nne seldaot zonder gewër." Dat hij met zijn leven speelde, deerde hem kennelijk niet.

In 1946 trouwde Mat in Eijsden met Jeanne. Uit het huwelijk werden vijf kinderen geboren (Theo 1948, Rickie 1949, Lambert 1950, Hannie 1952 en Francien 1955). Mat vond geen geschikte woning in Gronsveld en ging bij zijn schoonouders in Eijsden inwonen. Daarna woonde het gezin in de Spauwenstraat, inde Dr. Poelsstraat en tenslotte in de Julianastraat in Eijsden. Na de oorlog werkte Mat bij zijn vader in de bakkerij en bracht hij brood rond. De klanten werden bediend met paard (Zjêk) en wagen en later per auto. Zijn nichtje Mieke Huvener-van de Weerd weet nog dat ze met noonk Mat "mêt pèrd en ker" brood bezorgde bij de Beuk (Giel Aarts en Wis van Vëus). Het paard wist op welke dag hij welke route moest lopen. Op maandag, woensdag en vrijdag bleef Zjêk bij het laatste huis van Rijckholt (Deliège) aan de rechterkant van de

Mat

weg staan, omdat de route op die dagen richting Eijsden ging. Op dinsdag, donderdag en zaterdag keerde het paard en hield halt voor het café van Colla Wassenaar aan de andere kant van de weg, terwijl Mat nog bij Houben binnen was. Zjêk draaide dus zonder commando op de juiste dagen. Als Mat bij zijn laatste klant, de familie Beckers in de Broekstraat, naar binnen ging, vertrok Zjêk alvast alleen terug naar de bakkerij, parkeerde de "ker" op de "pléj" en stak zijn hoofd alvast door de staldeur naar binnen. Toen Zjêk vervangen werd door een auto, kon Mat moeilijk wennen aan het feit dat hij nu zelf de auto iedere keer verder moest rijden. Ook vergat hij nog wel eens te remmen en riep dan: "ju, ju, ju" in plaats van op de rem te trappen.

In 1952 deed vader Door de bakkerij over aan zoon Door en Mat werkte nu bij zijn broer. In Rijckholt behoorden de Ambonezen die in het patersklooster waren ondergebracht tot zijn klanten. Mat parkeerde dan de auto voor de deur, liep de gang in en riep: "Rotti brood, Mattie dood" (rotti = Maleis voor brood, en matti = Maleis voor dood); de eerste regels uit zijn taalgids Maleis. Dat was voor de Ambonezen het teken dat de bakker gearriveerd was en de vrouwen kwamen dan massaal naar buiten. Omdat het vertrouwen in zijn klanten veel te groot was, schreef hij niks op, waardoor hij lang niet altijd ontving waar hij recht op had. Ook ging hij graag onderweg een potje bier drinken. Tijd en uren kende Mat niet. Ook Jeanne en de kinderen moesten het vaak zonder hem doen. Rond 1960 besloot hij om zelfstandig te worden. Hij betrok zijn brood van broodfabriek de Mabro in Maastricht en ventte in Rijckholt, Oost-Maarland, Eijsden, Mesch, Withuis en Mariadorp. Na enkele jaren zag Mat het niet meer zitten en stopte hij met venten. Hij werkte nog enige tijd in de bakkerij van de Mabro, maar kapte daarna helemaal met deze branche. Hij werd portier bij het nieuwe bedrijf Cox-Geelen in Eijsden. Chauffeurs en andere bezoekers kwamen pas door het hek als Mat zijn verhaal af had. In 1982 hield Mat het echt voor gezien. Hij stopte met werken. Op zaterdagen hielp hij nog wel eens bij zijn zoon Theo, die een bakkerij in Tegelen had.

1938. Mat en Jeanne bij kasteel

1938. Mat en Jeanne voor de molen

Vogels waren zijn hobby. Eerst duiven en later sier- en zangvogels vormen zijn grote passie. Vele uren bracht hij door in zijn volière. Bij een bruiloft of feest kreeg je van Mat altijd een kanarie of kanariekooi als cadeau. Toen de Maastrichtse zangeres Beppie Kraft een keer in Eijsden haar succeslied "miéne vogel is gevloge" vertolkte, kreeg zij geheel onverwacht van Mat een nieuwe kanarie aangeboden.

Op camping de Bosrand in Sint-Geertruid, waar Mat toen brood bezorgde, kampeerde tandarts Henquet uit Maastricht. Deze wilde graag een kanarie van Mat kopen. Henquet kreeg de kanarie uiteindelijk in ruil voor een nieuwe tand. Toen Mat ophield met werken ging hij regelmatig aan de Franse grens vogeltjes vangen. Veel vogelvrienden wisten Mat te vinden om vogeltjes te kopen of door hem te laten genezen. Het was een waar vogelparadijs in huize Van de Weerd.

Zijn petekind Pim van de Weerd was een talentvol biljarter. Met zijn team van café Kips werd hij in 1970 Limburgs kampioen. In Haarlem moest er worden gestreden om de landelijke titel. Dit kwam Mat ter ore en hij zei dat hij mee ging.

1953: Mat als grenedeer.

Boven v.l.n.r. Zjéf Cruts, Eddie Goessens, Mat Damzo, Sjêl Huveners, Luus Doyen, Jean Halders, Sjêl van den Boorn, Mat, Dries Waber.

Onder v.l.n.r. Nic Hoogenboom, Adèle Willigers, Ternêt Macheels, Miet Roosen, Martha Reintjens en Annie Wolfs.

Om tijdig aanwezig te zijn, besloten de biljarters een dag eerder naar Haarlem te gaan. Dat Mat mee wilde, was iedereen weer vergeten. Toen de spelers de volgende dag de zaal opzochten, was Mat daar als ober in de weer. Hij was op eigen houtje naar Haarlem afgereisd. Later was hij zo trots als een pauw dat zijn petekind deel uitmaakte van het team dat Nederlands kampioen was geworden.

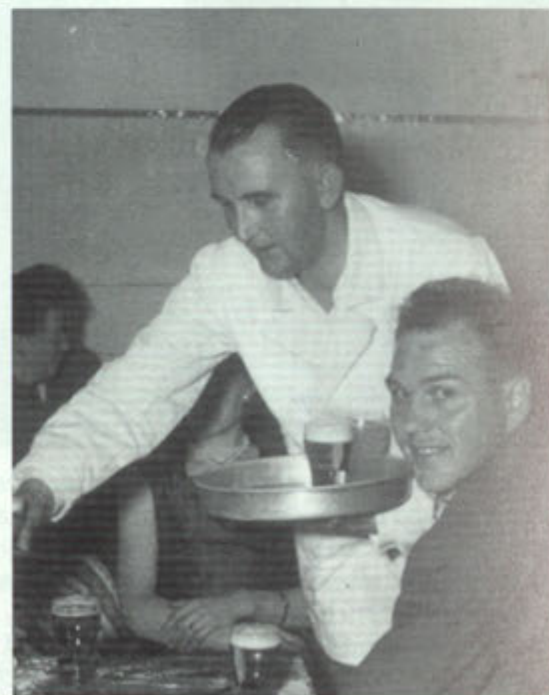

1946: Trouwfoto van Mat en Jeanne.

Mat had veel cafévrienden. Hij was niet vaak thuis. Zijn dochter Francien kan zich wel herinneren dat Sinterklaas één keer op bezoek is geweest. Helaas voor de kinderen was dat om drie uur 's nachts en was de goedheiligman evenals Mat zwaar beschonken. Mat won een keer 400 gulden met zijn duiven. Hij belde Jeanne op met de mededeling dat zij iets moois mocht kopen voor dat geld. Toen Mat diep in de nacht per taxi thuiskwam, moest Jeanne de taxi betalen. De 400 gulden, eind jaren zestig geen gering bedrag, waren op. Pas op latere leeftijd nam hij Jeanne en de kinderen wel eens mee op vakantie. Tijdens een vakantie bij de schoonouders van dochter Francien in Spanje was Mat na enkele minuten al druk aan de praat met de schoonvader van Francien. Ondanks dat Mat geen woord Spaans sprak, wist hij na enige tijd van alles over hem te vertellen. En het bleek ook nog te kloppen.

Rotti brood, Mattie dood.

Mat als ober (op de voorgrond Zjêf Oostenbach).

Mat hielp overal waar hij maar helpen kon. Toen zijn zus Nêt in 1953 weduwe werd en met een groot gezin achterbleef, besloot zij een frituur te beginnen. Mat ging haar, tot ze in 1955 trouwde met Pierre Vliegen, elke zaterdagavond en zondag helpen. Met kermissen ging hij vaak oberen in een café of danszaal al moest de kastelein er dan rekening mee houden dat hij hem niet voor vijf uur 's morgens kwijt was. Als men wilde beginnen met poetsen terwijl Mat het nog te vroeg vond, ging hij boven op de dweil staan.

Bij elke bestelling bestelde Mat een pilsje extra voor eigen gebruik. Zolang hij toehoorders had, werd Mat niet moe. Hij "moûjld" aan een stuk door, vaak onverstaanbaar. In het café wisselden zijn "slachtoffers" elkaar af met: "Loéster dich 'ns e mént nao hëum, ich gaon éffe pisse". Terug van het toilet ging de eerste weer zitten en Mat vertelde gewoon tegen hem verder alsof hij niet weg was geweest.

1953: Voor de winkel van de familie Van de Weerd
Achter staand v.l.n.r. Zjoke v.d. Bosch, Zjêf Cruets, Door van de Weerd, Co van de Weerd, Louis Neven, Mat, Cadier jr.
Midden zittend v.l.n.r. Nandes Dassen, Zjan, Cadier sr., Maj Dassen, Nel v.d. Bosch.
Voor v.l.n.r. nichtje Haenen, Rickie en Theo v.d. Weerd (dochter en zoon van Math), Peter van de Weerd, Fien van de Weerd, Truus van de Weerd.

1957. v.l.n.r. Ricky, Theo, Hannie, Francine, Jeanne, Lambert.

De broonk en met name de "groete" was alles voor Mat. Van huis uit had hij de viering van de broonk meegekregen. Zijn vader was kwartiermeester en zijn grootvader majoor. Vanaf zijn 16e jaar ging hij mee als grenedeer en werd uiteindelijk sergeant-majoor. Als op broonkzondag rode grenedeers vanuit Rijkholt richting Gronsveld marcheerden, dan sloten zich bij café Vliegen de daar aanwezige rode geweerdragers aan. Nadat iedereen in de houding stond, hoorde je het gerinkel van de sabel aan de riem van Mat. Hij verscheen dan in de deuropening van het café van zijn zus Nêt en nam dan zijn positie aan het hoofd van de compagnie als sergeant-majoor in. Gedurende de broonk had Mat zijn domicilie bij Nêt, maar het was nooit zeker dat hij daar ook overnachtte. Hij zwierf door het hele dorp en overal waar nog mensen op waren, kon je hem aantreffen.

Als Mat na een weekend stappen in Gronsveld besloot toch maar eens naar huis te gaan, moest iemand van de familie hem met de auto thuisbrengen. Zijn neefje Wallie van de Weerd, die aan de Rijksweg woont, was regelmatig de klos. Mat gooide dan zo lang met steentjes tegen de slaapkamerruit, dat Wallie wel moest wakker worden.

Toen Wallie noonk Mat een keer midden in de nacht naar Eijsden had gebracht, en hem bij Jeanne had afgeleverd, praatte hij nog wat met zijn tante in de veronderstelling dat Mat, moegestreden, in bed lag. Toen Wallie een half uurtje later terug naar Gronsveld reed, fietste iemand slingerend vóór hem. Het was Mat die tijdens het gesprek van Wallie met zijn tante haar fiets had genomen om terug te rijden naar Gronsveld, om te voorkomen dat hem daar iets mis zou gaan.

1976. Mat als sergeant-majoor voor "de roej".

In Eijsden kon hij maar moeilijk uitleggen wat de schutterij in Gronsveld betekende. Toen in 1984 het gemeentehuis van Eijsden werd geopend, werd de schutterij uitgenodigd om de feestelijkheden op te luisteren. Een grote wens van Mat ging in vervulling. Hij kon eindelijk eens in Eijsden laten zien wat de schutterij van Gronsveld wel was. De schutterij marcheerde door de straten van Eijsden en voor één dag was Mat de ster. Hij groette naar iedereen langs de kant, trots als een pauw. Een domper voor hem was dat de schutterij vervolgens niet bij hem langs kwam om de geplante paal om te hakken. Maar ook dat kon Mat niet tegenhouden. Zoals gebruikelijk werd zijn uniform pas vroeg in de ochtend ingeleverd bij Jeanne.

Mat met zijn vogels.

Zijn laatste optreden in Gronsveld was bij de viering van het 150-jarig bestaan van de harmonie van Gronsveld in juli 1985. Mat vierde feest temidden van familie in de sporthal in Gronsveld. Ik weet nog dat hij met tranen in zijn ogen aan een voor hem totaal onbekende vrouw vertelde over al het mooie van de schutterij van Gronsveld.

Een paar maanden later, op 24 oktober 1985, was Mat 's morgens nog met de bus naar de markt in Meerssen geweest. 's Middags voelde hij zich niet lekker. Hij stierf binnen enkele minuten. Bij zijn begrafenis zei Jeanne: "Zelfs mêt sjterve hèt hër weer gelök gehad, 'r hèt geng pyng gehad." Bij zijn begrafenis was het erg druk, want iedereen kende hem en hij had heel veel vrienden. Na afloop van de begrafenis werden door de familie, in de traditie van de overledene, nog enkele biertjes gedronken in een Gronsvelds café. Daar werd eigenlijk maar één man gemist ..... Mat.

De gezondheid van Jeanne ging daarna snel achteruit. Zij overleed een jaar later op 21 december 1986. Zij werd in Eijsden bij Mat begraven. Toen de schutterij in 1994 op Koninginnedag weer naar Eijsden ging, kreeg Mat de eer die hem toekwam. De "grenedeers", die via Oost-Maarland naar Gronsveld terugmarcheerden, brachten Mat bij het kerkhof in Eijsden een militair saluut. Een groet met een glimlach voor hun geliefde sergeant-majoor.

Frans van de Weerd

Met hulp van de drie dochters van Mat: Ricky, Hannie en Francine.

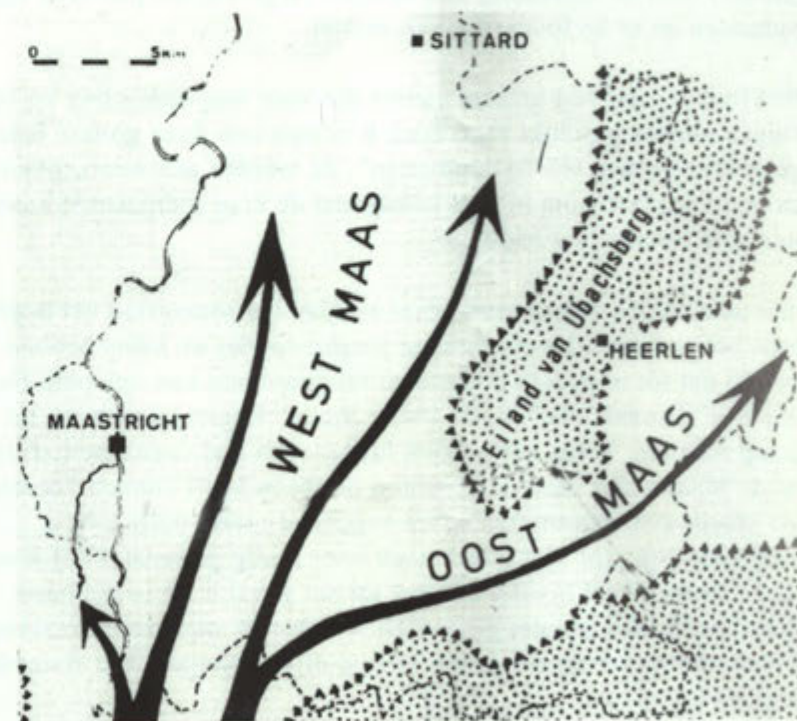

De Maas in Gronsveld en Rijckholt

Het klinkt misschien een beetje raar, maar ook in woestijnen komen mensen door verdrinking om het leven. Meegesleurd worden door het water, terwijl je alleen maar zorgen maakte over uitdrogen en verdorsten. Toch is hier niets vreemds aan de hand, want in woestijnen komen droge rivierdalen voor die in nogal woeste stromen kunnen veranderen als na een zeldzame regenbui het verzamelde water zich een weg zoekt naar lager gelegen gebieden. Op zulke plekken is het dus oppassen geblazen, want vluchten is lang niet altijd mogelijk.

Nu liggen Rijckholt en Gronsveld ook in een oud rivierdal: het dal van de Maas. Toch ligt de zaak hier anders dan in die woestijnen. We missen niet alleen de kamelen en de dromedarissen, ook de levensgevaarlijke waterstromen komen hier niet voor. Voor dat verhaal over de Maas en wat onze dorpen ermee te maken hebben, moeten we verscheidene honderdduizenden jaren in de tijd terug. Heel lang geleden had de ons vertrouwde rivier een nogal onrustig karakter. Via de omgeving van Luik en Eijsden stroomde ze in de richting van Noorbeek om daarna met een boog richting Kerkrade te gaan (Oost-Maas). Uiteindelijk kwam ze uit in de Rijn, die toen meer westelijk stroomde. Noorbeek en Kerkrade bestonden toen natuurlijk nog niet, maar om een idee te geven van die oer-Maas is het toch nodig om ze te noemen. In de loop der tijd week de rivier regelmatig van haar pad af en langzaam maar zeker kwam ze in de buurt van onze omgeving (West-Maas). Daarbij werd zand en grind afgezet dat de rivier tijdens haar reis had meegenomen. Op andere momenten schuurde ze de bodem weer uit waarbij een hele hoop van dat grind weer werd weggevoerd. Hierdoor ontstonden trappen in het landschap die we terrassen noemen. Deze terrassen en grindlagen komen we in verscheidene plaatsen in Zuid-Limburg tegen, zo ook bij Gronsveld en Rijckholt. Hier zijn de hellingen van het Savelsbos de overgang van het zogenaamde hoogterras naar het middenterras. Midden in onze dorpen is

dan vervolgens de overgang van het middenterras naar de huidige Maasvlakte goed te zien: de straten aan de westkant van de Rijksweg duiken allemaal naar beneden: de Kasteelstraat in Rijckholt en de Van Caldenborghstraat (Duústersjtèg), Dr. Poelsstraat (Manskessjtèg), Hennemettenstraat (Sjnyderssjtèg) en de Stationsstraat (Pötsjtèg) in Gronsveld. Deze straten komen alle vijf uit op " 't Brook". Met die benaming wordt laag en drassig land aangeduid. Zeker vroeger was die naam hier van toepassing. Zoals uit het bovenstaande al blijkt, ligt het "Brook" immers in de huidige riviervlakte. Hoewel de Maas maar een deel van die riviervlakte met haar water in beslag neemt, strekt haar invloed zich toch nog verder uit tot die lager gelegen delen ten westen van de Rijksweg.

Buiten de nattigheid in de riviervlakte en de aanwezigheid van terrassen, zijn er nog meer Maasinvloeden in onze omgeving waar te nemen. Denk daarbij maar aan al het grind dat in de omgeving door de rivier is afgezet. Dit grind is in het verleden door de mens gebruikt voor onder andere het

verharden van wegen. Daardoor zijn kiezelgroeven ontstaan. In het Savelsbos is een van die groeven nog terug te vinden langs de Savelsweg (de Saovelswäg). Een andere groeve ligt tussen Rijckholt en Gronsveld in de Scheggelder (Sjêchelder) in het bos, maar ze is al een hele tijd buiten gebruik en daardoor niet meer te herkennen. Het bos is hier druk bezig om de sporen van het menselijk gewroet uit te wissen. Van nog een andere, aan de noordwestkant van Gronsveld gelegen groeve (iën de Sjlak), is helemaal niets meer terug te vinden. Het enige wat er nog aan herinnert is een memoriekruis waarop de namen staan van de arbeiders die er in 1848 om het leven kwamen bij een instorting van de wand tijdens het winnen van grind.

De iets grotere keien die in het maasgrind werden gevonden, werden veel gebruikt voor de bestrating van stoepen en goten, het plaveien van binnenplaatsen en in de fundering van muren.

Nu zitten in dat grind nog grotere stenen die voor wegverharding en voor funderingen minder geschikt zijn. Toch kon men ook deze grotere keien goed gebruiken en wel als "sjaampsjtejn". Ze werden aan weerszijden van een poort geplaatst om te voorkomen dat de krap indraaiende karren de muren zelf zouden beschadigen.

Zoals dat ook bij ons mensen het geval is, kent het maasgrind het begrip van "baas boven baas". De echt zware jongens onder de keien hebben een gewicht dat tot meerdere duizenden kilogrammen kan oplopen. De keien die aan "Saovelswäg" bij de "Veer Sjtejn" liggen kunnen we tot deze groep rekenen. Velen zullen zich bij het zien van deze keien afvragen hoe de Maas zulke grote bakbeesten hierheen heeft kunnen voeren. Nu is de kracht van watermassa's wel ongekend groot, maar toch ..... Wel, waarschijnlijk zijn hier ijsschotsen voor nodig geweest. Ooit was het in deze streken veel kouder dan het nu het geval is en in die barre tijden kon het voorkomen dat grote stenen in het ijs ingevroren raakten. Ijs is lichter dan water en de stenen kregen drijfvermogen. Het rivierwater kreeg dus hulp.

Het aanzien van Gronsveld en Rijckholt en het Zuid-Limburgse landschap kunnen dan ook niet los gezien worden van dit verhaal over de Maas.

Jan Weertz

